

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ТЕРЕЩУК ВІТА ГРИГОРІВНА

УДК 811.111(07)+378.147

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ВІРТУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА**

13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент,
МИКИТЕНКО Наталія Олександрівна,
Львівський національний університет
імені І. Франка,
професор кафедри іноземних мов
для природничих факультетів.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор
ЧЕРНОВАТИЙ Леонід Миколайович,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри перекладу та
англійської мови;

кандидат педагогічних наук, доцент
ПОПОВА Олександра Володимирівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри перекладу і теоретичної та
прикладної лінгвістики.

Захист відбудеться «25» червня 2014 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «24» травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. О. Татарина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена стратегічними завданнями, визначеними Національною стратегією розвитку освіти України у 2012-2021 рр., Концепцією мовної освіти, ключовими положеннями закону України "Про вищу освіту" та Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти щодо становлення конкурентоспроможного фахівця з високою кваліфікацією в професійній сфері, готового вирішувати професійні завдання в умовах іншомовної комунікації. Розширення міжнародного співробітництва по лінії МНС України у сфері реагування на надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру зумовлює соціальне замовлення суспільства на фахівців безпеки життєдіяльності (БЖД) зі знанням іноземних мов.

Аналіз змісту галузевих нормативних документів, а також програм з англійської мови для професійного спілкування дозволяє стверджувати, що навчання фахової лексики посідає головне місце в іншомовній підготовці студентів. За цих умов виникає необхідність пошуку нових перспективних шляхів для збагачення словникового запасу студентів термінологічною лексикою та досягнення високого рівня сформованості англійської лексичної компетенції.

Теоретико-методичні та психолого-лінгвістичні засади формування іншомовної лексичної компетенції висвітлюють у своїх працях українські та зарубіжні вчені. Зокрема обґрунтовано зміст навчання іншомовної лексики (Н. Гез, М. Ляховицький, С. Ніколаєва, О. Петрашук, В. Плахотник, Г. Рогова, О. Тарнопольський, Л. Черноватий) та розроблено лінгводидактичну модель процесу її навчання (Р. Мартинова); визначено дози лексичного матеріалу для їх засвоєння за одиницю навчального часу різновіковими і різнопрофільними групами учнів (В. Бухбіндер, Г. Харлов, С. Шатілов, Е. Farstrup, Е. Nagy, Р. Nation, Е. Zöfgen); схарактеризовано специфіку процесу декодування іншомовних слів у потоці мовлення та процесу лексичного оформлення усного / писемного висловлювання (І. Берман, Б. Беляєв, О. Вишневський); простежено залежність якості засвоєння іншомовних слів від способу їх запам'ятовування (С. Рубінштейн, О. Соколов, Ф. Bartlette, D. Norman); проаналізовано ефективність перекладних і безперекладних методів семантизації лексики і доведено залежність їх застосування від об'єму вже засвоєного лексичного матеріалу і здатності його вільного використання (П. Гурвіч, М. Дем'яненко, І. Рахманов); розроблено принципи відбору лексики як для розвитку умінь соціально-побутового, так і ділового спілкування (О. Анісімова, Ю. Гнаткевич, Л. Денесюк, К. Митрофанова). Ряд науковців вивчали питання навчання іншомовної лексики для здійснення окремих видів мовленнєвої діяльності, а саме: для говоріння (М. Бурлаков, К. Віллінг, В. Егерт, Т. Михалко, Г. Сазонова, О. Стеценко, О. Шамова), для аудіювання (О. Бігич, К. Бржозовська, Р. Вікович, О. Домбровський, Н. Єлухіна) і читання (А. Гилянова, Ю. Кажан, Ю. Наумова).

Проблема навчання іншомовної фахової лексики представлена різноаспектно: вчені досліджували лінгводидактичні засади засвоєння термінологічної лексики в галузі правознавства (А. Посохова), економіки (В. Борщовецька, Г. Гринюк, Ю. Семенчук), нафтогазової промисловості (Ю. Черевко), техніки (К. Джандалієва),

металургії (І. Ярема), природничих наук (Н. Микитенко); розглядали різноманітні підходи до навчання галузевої термінології та принципи словникової організації фахової лексики (С. Демченко, А. Дрозд, Т. Єрмакова, Е. Мірошніченко, J. Saathoff, N. Schmitt).

Аналіз наявних методик навчання різнофахової лексики засвідчив, що вони не можуть бути використані нами в повному обсязі не лише тому, що не відповідають за фахом, а й тому, що їх авторами не враховувалися новітні технології навчання, мультимедійне забезпечення процесу навчання, віртуальне навчальне середовище.

Концептуальні засади конструювання та підтримки функціонування віртуального навчального середовища висвітлено у працях таких учених, як-от: О. Андрєєв, М. Вайндорф-Сисоєва, В. Кухаренко, Е. Сарафанюк, М. Смільсон, В. Штанько, С. Хапаєва, С. Aldrich, G. Brunnett, J. Bullinger, S. Coquillart, A. Craig, D. Crookall, J. Deisinger, P. Dillenbourg, В. Fröhlich, R. Johnson. Чуттєво-образну природу віртуального навчального середовища розглянуто С. Асадулліною, М. Євдокімовою, М. Носовим, які визначили його роль в оволодінні іноземною мовою.

Попри наявність досліджень з навчання іноземної мови в умовах віртуального середовища, відзначимо, що вони значною мірою вирішують проблеми іншомовної підготовки студентів засобом тільки комп'ютерних програм і не враховують всієї специфіки поняття "віртуальне навчальне середовище", під яким розуміється не лише комп'ютерно-опосередковане, а й будь-яке навчальне середовище, що зберігає та відтворює ознаки імерсивності.

Здійснений аналіз проблеми формування англomовної лексичної компетенції у майбутніх фахівців, а також особливостей навчання в умовах віртуального навчального середовища виявив низку суперечностей, зокрема: між можливостями віртуального навчального середовища та недостатньою теоретичною розробленістю цієї проблеми в методиці викладання іноземних мов; між назрілою необхідністю використання в процесі формування англomовної лексичної компетенції віртуального навчального середовища та відсутністю методичних розробок, здатних забезпечити його функціонування на практиці. Таким чином, недостатня теоретична розробленість цієї проблеми, з одного боку, та наявна суперечність між мовленнєвою інтенцією сучасних фахівців БЖД та лінгвістичними можливостями її реалізації, з другого боку, зумовили вибір теми дослідження **"Методика формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності в умовах віртуального навчального середовища"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в межах науково-дослідної теми кафедри "Теоретико-методичні аспекти професійного становлення та мовної підготовки фахівця гуманітарного профілю" факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (державний реєстраційний номер 0110U000076). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 28.02.2012 р.) та Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 27.03.2012 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування англomовної лексичної

компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

Для досягнення цієї мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Визначити сутність і структуру феномена "англомовна лексична компетенція майбутніх фахівців БЖД"; уточнити сутність поняття "віртуальне навчальне середовище".

2. Виявити психолого-педагогічні аспекти формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

3. Обґрунтувати дидактичну доцільність формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

4. Визначити критерії, показники оцінювання та схарактеризувати рівні сформованості англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД.

5. Спроекувати й апробувати лінгводидактичну модель та експериментальну методику формування англомовної лексичної компетенції у майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

Об'єктом дослідження виступає процес формування англомовної лексичної компетенції у майбутніх фахівців БЖД.

Предметом дослідження є експериментальна методика формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД відбуватиметься ефективно, якщо: вона розглядається як складова англомовної комунікативної компетенції; оволодіння англомовною лексикою здійснюється з урахуванням особливостей перебігу психічних процесів суб'єктів навчання в умовах віртуального навчального середовища; формування обумовлюється чотирьохетапною (спонукально-мотиваційний, ознайомлювальний, автоматизований, відтворювальний) лінгводидактичною моделлю, яка породжує відповідну систему вправ.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз та узагальнення вітчизняної і зарубіжної педагогічної, психолого-педагогічної, лінгвістичної, лінгвометодичної, навчально-методичної літератури з метою визначення сутності ключових понятійних категорій дослідження; вивчення чинних програм, сучасних нормативних документів, навчально-методичних комплексів з фахових дисциплін, інтернет-сайтів з метою з'ясування специфіки змісту формування англомовної лексичної компетенції у майбутніх фахівців БЖД; порівняльний і системно-структурний аналіз – опис, синтез, абстрагування, систематизація, класифікація та узагальнення науково-теоретичних положень з метою виявлення психолого-педагогічних закономірностей та організаційно-методичних особливостей формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД; педагогічне моделювання з метою обґрунтування дидактично раціональної методики формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища; **емпіричні** – анкетування, бесіда,

аналіз успішності студентів з іноземної мови, самооцінювання, тестування, відкрите й приховане педагогічне спостереження з метою діагностики якості навчального процесу у контексті проблеми дослідження; цілеспрямоване спостереження за комунікативними ситуаціями, що виникають у процесі здійснення майбутніми фахівцями БЖД професійної діяльності з метою забезпечення ефективності відбору навчального матеріалу і розробки системи вправ; методичний експеримент, математично-статистичний аналіз результатів дослідження для перевірки ефективності розробленої методики формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

Експериментальною базою дослідження виступили Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Національний університет цивільного захисту України. Загальна кількість учасників експерименту склала 343 студента, в основному експерименті взяли участь 76 студентів.

Наукова новизна дослідження. Уперше науково обґрунтовано та розроблено експериментальну методику формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища. Розроблено лінгводидактичну модель формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища, що обіймає чотири етапи (спонукально-мотиваційний, ознайомлювальний, автоматизований, відтворювальний). Визначено психолого-педагогічні умови створення та функціонування віртуального навчального середовища. Встановлено критерії оцінювання рівня сформованості англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища. Уточнено сутність та структуру поняття "англomовна лексична компетенція" відповідно до галузі "Безпека життєдіяльності", а також поняття "віртуальне навчальне середовище". Подальшого розвитку набула методика організації навчання англomовного лексичного матеріалу майбутніх фахівців БЖД.

Практичне значення одержаних результатів: розроблено навчальний посібник "Mission to rescue. Better trained, better prepared" для майбутніх фахівців БЖД; укладено англomовний тематичний глосарій професійних термінів для студентів 1 курсу, які спеціалізуються у сфері безпеки життєдіяльності; утворено картотеку аудіоматеріалів та відеосюжетів з мовленнєвим супроводом професійних дій фахівців БЖД; розроблено методичні рекомендації щодо формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі викладання практичних курсів англійської мови професійного спрямування та ділової англійської мови, що забезпечують мовну підготовку фахівців БЖД, а також при розробці робочих програм та навчальних посібників для формування у майбутніх фахівців БЖД англomовної лексичної компетенції.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт про впровадження № 8/756/04.07 від 03.03.2014 р.), Черкаської академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля (акт про впровадження № 3/1 від 13.03.2014 р.), Національного

університету цивільного захисту України (акт про впровадження №13/886 від 13.03.2014 р.) та Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт про впровадження № 335-33/03 від 13.03.2014 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечено методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень, використанням системи методів дослідження, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням, підтверджено експериментальною перевіркою розробленої методики, якісним і кількісним аналізом експериментальних даних із застосуванням методів математичної статистики.

Апробація результатів дослідження здійснена на міжнародних: "Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах" (Львів, 2012), "Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти" (Рівне, 2013), "Сучасні тенденції викладання другої іноземної мови в школах і вищих навчальних закладів" (Горлівка, 2013), "Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес" (Тернопіль, 2013), "Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей" (Київ, 2013); *всукраїнських*: "Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації" (Тернопіль, 2012, 2013) науково-практичних конференціях. Наукові положення та результати дослідження обговорювались на засіданнях та науково-методичних семінарах кафедр: іноземних мов та військового перекладу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності; практики англійської мови та методики її викладання, а також англійської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 16 одноосібних публікаціях автора, у тому числі 8 статтях у наукових виданнях (6 статей у фахових виданнях України, 2 статті в іноземних фахових виданнях), одному навчальному посібнику, 7 публікаціях у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій.

Структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації викладено на 200 сторінках. Робота містить 9 рисунків, 17 таблиць, які обіймають 13 самостійних сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 278 найменувань, з них 56 – іноземними мовами, та охоплює 33 сторінки. Додатки подано на 88 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, подано відомості щодо апробації й впровадження основних положень дисертації.

У **першому розділі** "Теоретико-методологічні аспекти формування англійської лексичної компетенції майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності в умовах віртуального навчального середовища" визначено сутність і структуру

поняття "англомовна лексична компетенція майбутніх фахівців БЖД"; досліджено психолого-педагогічні аспекти формування англомовної лексичної компетенції в умовах віртуального навчального середовища; обґрунтовано дидактичну доцільність формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

Аналіз наукового фонду (В. Артемов, Л. Банкевич, І. Баценко, І. Берман, В. Бухбіндер, В. Вишнякова, В. Горбачов, Ю. Гнаткевич, О. Петрашук, С. Шатілов, R. Carter, M. McCarthy, R. Ellis, M. Lewis, L. Taylor та ін.) дав змогу з'ясувати, що англомовна лексична компетенція відіграє провідну роль у формуванні англомовної комунікативної компетенції та входить до складу її мовного та мовленнєвого компонентів. Англомовну лексичну компетенцію розглядаємо як здатність студента розуміти зміст англомовних висловлювань та лексично правильно їх оформлювати у процесі спілкування, що базується на динамічній взаємодії лексичних знань, навичок та умінь.

Уточнення сутності поняття "англомовна лексична компетенція" та визначення компонентів, що входять до її структури, логічно підводить до необхідності її представлення у вигляді ієрархічно-структурованої сукупності взаємопов'язаних та взаємообумовлених конструктів: *лексичних знань першого порядку* – знання номінативних, ізольованих, тематичних лексичних одиниць; *лексичних знань другого порядку* – знання правил словотвору для утворення деривативної лексики; *лексичних навичок першого порядку* – здатність автоматизованого розуміння та вживання лексичних одиниць (номінативних та деривативних) у вільних словосполученнях; *лексичних навичок другого порядку* – здатність автоматизованого розуміння та вживання лексичних одиниць (номінативних та деривативних) у стійких словосполученнях; *лексичних навичок третього порядку* – здатність автоматизованого розуміння та вживання лексичних одиниць (номінативних та деривативних) в окремих реченнях; *лексичних умінь першого порядку* – здатність розуміння та вживання усіх лексичних одиниць, що вивчалися, у понадфразовій тематичній єдності; *лексичних умінь другого порядку* – здатність розуміння, відтворення та самостійного продукування тематичних професійно-зорієнтованих текстів з використанням усіх лексичних одиниць, що вивчалися. Зазначимо, що формування кожної наступної складової англомовної лексичної компетенції є можливим за умови сформованості попередньої. Відповідно, оволодіння англомовною лексикою передбачає з боку студента виконання дій у такій послідовності: робота студентів з номінативною лексикою → з деривативною лексикою → з вільними словосполученнями → зі стійкими словосполученнями → з окремими реченнями → з групами речень, пов'язаних граматично та за змістом → із зв'язним невеликим текстом.

Поняття "англомовна лексична компетенція майбутніх фахівців БЖД" визначаємо як інтегральну якість цих фахівців, що охоплює рецептивні знання фахової лексики; рецептивні навички її розуміння в словосполученнях і реченнях; рецептивні уміння розуміння професійно-зорієнтованих текстів у вигляді повідомлень щодо надзвичайної ситуації, яка відбувається, і обставин її протікання; репродуктивні знання фахової лексики; репродуктивні навички її вживання у словосполученнях і реченнях; репродуктивні уміння відтворення професійно-

зорієнтованих текстів щодо надання чітких розпоряджень з метою ліквідації надзвичайної ситуації; продуктивні вміння вживання фахової лексики при написанні приписів і протоколів проведення рятівних заходів, документів за підсумками здійснення діагностики рятувальної техніки; наданні рекомендацій щодо поліпшення якості протипожежного оснащення і повідомлень про нещасні випадки на виробництві; інформуванні населення про правила використання обігрівальних приладів та попередження нещасних випадків, про дії у разі виникнення надзвичайної ситуації.

У ході дослідження було проаналізовано специфіку формування англійської лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД і виявлено такі недоліки: уніфікація змісту навчальних завдань незалежно від рівня іншомовних знань та пізнавальних інтересів окремого студента; орієнтація здебільшого на рецептивні види мовленнєвої діяльності; фрагментарність, непослідовність навчання; оволодіння англійською лексикою без тісного взаємозв'язку з фундаментальними та фахово-зорієнтованими дисциплінами; відсутність єдності освітньої, розвивальної та виховної мети навчального процесу. Подолання вказаних недоліків передбачається можливим у випадку організації навчального процесу в умовах віртуального навчального середовища, специфіка якого виявляється, насамперед, в *імерсивності*, що дозволяє занурювати студента в середовище, яке перетворює його із пасивного спостерігача в активного діяча, тобто за рахунок значного підвищення навчальної активності студентів.

З огляду на зазначену особливість віртуального навчального середовища та ґрунтуючись на аналізі теоретичних положень (Л. Бронзова, Л. Вареніна, Р. Гуревича, П. Сисоєва, О. Шестопап, D. Boehm, P. Ferris, A. Irala, R. Marriott, L. Torres), потрактуємо *віртуальне навчальне середовище* як імерсивне, спеціально організоване навчальне середовище, що відзначається наближеністю до реальності, психологічною достовірністю сприйняття та спрямованістю на досягнення навчальних цілей. При цьому, віртуальним навчальним середовищем можна вважати не тільки комп'ютерно-опосередковане, а будь-яке навчальне середовище, що зберігає та відтворює ознаки імерсивності. Вивчення поняття "віртуальне навчальне середовище" та аналіз його ключових характеристик дали можливість виокремити такі психолого-педагогічні умови його створення: навчання англійської лексики на засадах міжпредметної координації; її суб'єктне засвоєння та використання; забезпечення полімодальності сприйняття англійських лексичних одиниць; забезпечення автентичності навчальних матеріалів у процесі сприйняття та відтворення англійської лексики.

Для виявлення психолого-педагогічних аспектів формування англійської лексичної компетенції в умовах віртуального навчального середовища до уваги було взято такі основні психологічні закономірності засвоєння знань як: сприймання, осмислення, запам'ятовування англійських лексичних одиниць та використання засвоєного лексичного матеріалу в практичній діяльності (М. Жинкін, І. Зимня, В. Зінченко, О. Леонтьєв, І. Лернер, О. Лурія, С. Рубінштейн, О. Соколов). В умовах віртуального навчального середовища перебіг зазначених психічних процесів розумової діяльності студентів характеризується такими особливостями: сприймання відзначається високою швидкістю протікання, стереоскопічністю,

достовірністю та невимушеністю; концентрація уваги є високою; осмислення є глибоким та системним за рахунок активізації наочно-образного мислення майбутніх фахівців БЖД та підтримки функціонування основних мисленнєвих операцій; в уяві образи набувають виразності, стійкості, досягають високого ступеня співвіднесеності з реальністю та емоційної насиченості; ймовірність мимовільного запам'ятовування лексичного матеріалу значно підвищується, запам'ятовування стає осмисленим; у студентів домінують позитивні емоції; використання засвоєного лексичного матеріалу відбувається з метою вирішення майбутніми фахівцями професійно-зорієнтованих та практично-значущих проблем.

У ході дослідження визначено дидактичні передумови формування англійської лексичної компетенції у віртуальному навчальному середовищі, які знаходять своє відображення у синтезі науково-педагогічних підходів. З урахуванням актуальних та прогностичних кваліфікаційних вимог до майбутніх фахівців БЖД, а також з метою підтримки функціонування віртуального навчального середовища, домінують роль у процесі навчання англійської лексики належить таким науково-педагогічним підходам як інтегрований, особистісно-зорієнтований та комунікативно-діяльнісний. Інтегрований підхід реалізується через вивчення англійської лексики на основі матеріалів, що складають теоретичні засади фахових дисциплін; навчання лексичного аспекту у комплексі із фонетичним та граматичним; формування англійської лексичної компетенції в усіх видах мовленнєвої діяльності; об'єднання об'єктивно-наявного природного та штучно-створеного навчального простору в одне ціле. Особистісно-зорієнтований підхід спрямовано на інтенсифікацію особистісного розвитку та саморозвитку студента, на стимулювання студента до вербального вираження внутрішніх переживань, особистісної позиції, відстоювання цієї позиції у певній комунікативній ситуації. Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу забезпечує оволодіння студентом англійською лексикою у процесі здійснення ним комунікативної діяльності, яка, у свою чергу, зумовлена діяльністю більш широкого соціального спектру.

У **другому розділі** "Методика формування англійської лексичної компетенції майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності в умовах віртуального навчального середовища" виокремлено принципи та методи навчання англійської лексики майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища; прописано процес відбору навчального матеріалу для оволодіння англійською фаховою лексикою; обґрунтовано і розроблено лінгводидактичну модель та відповідну систему вправ з формування англійської лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

Відбір принципів та методів навчання англійської лексики майбутніх фахівців БЖД базувався на визначенні закономірностей оволодіння англійською лексикою, ключових ознак віртуального навчального середовища та психолого-педагогічних умов його створення й функціонування. У процесі експериментального навчання реалізовано такі дидактичні принципи: суб'єктності, тобто урахування особистісного досвіду студентів; рефлексії, тобто осмислення студентом свого ставлення до явища, що вивчається; встановлення відношень рівноправного характеру між студентами та викладачами; посиленості щодо змісту завдань та

форм їх виконання; послідовності у вивченні лексичного матеріалу: від засвоєння номінативної лексики до деривативної, а від неї – до ідіомативної; наочності, тобто ілюстрації як мовних явищ, що вивчаються, так і професійних дій фахівців БЖД; міцності, тобто систематичного повторення матеріалу для його довготривалого запам'ятовування; інтелектуальної активності, тобто активізації розумової діяльності студентів. Методичними принципами формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД є опора на правила сполучуваності лексичних одиниць між собою; взаємозв'язок форми і змісту лексичних одиниць; використання лексики з професійно-комунікативними цілями; раціональне співвідношення алгоритмічних, напівевристичних та евристичних навчальних дій під час навчання лексики; активізація стратегій запам'ятовування лексичних одиниць. Щодо методів навчання, то в роботі враховувалися такі: проблемний, комунікативний та імітаційний.

Критерії відбору фахових текстових матеріалів (інструкцій, рекомендацій, розпоряджень, приписів, наказів, протоколів, наукових статей, ситуативних задач професійного характеру) для навчання англомовної лексики базувалися на таких вимогах: практична корисність, автентичність, доступність викладу (на понятійному рівні), тематична відповідність, ситуативність, комунікативність, послідовність викладу матеріалу (на тематичному та лексичному рівнях), оптимальний обсяг.

Відповідно до теоретичних засад дослідження було спроектовано лінгводидактичну модель формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД, що обіймала чотири етапи: спонукально-мотиваційний, ознайомлювальний, автоматизований, відтворювальний.

Перший етап – спонукально-мотиваційний – було спрямовано на формування внутрішньої готовності студентів до оволодіння англомовною лексикою. Якість сформованої готовності перевірялась тестами, що визначають рівень мотиваційної готовності до сприйняття англомовної фахової лексики.

Другий етап – ознайомлювальний – передбачав озброєння студентів рецептивними та репродуктивними знаннями фахової лексики. Якість набутих рецептивно-репродуктивних знань з'ясовувалась тестуванням здатності розуміння лексики, що вивчається, та її відтворення іноземною при сприйнятті рідною мовами, а також при дефініції понять, малюнків та схем і групуванні слів за їх ознакою, морфологічним перетворенням та синонімічним і антонімічним значенням.

Третій етап – автоматизований – було присвячено формуванню рецептивно-репродуктивних навичок впізнання та вживання лексики, що вивчається, в словосполученнях та реченнях. Якість набутих навичок оцінювалась результатом виконання мовленнєвих дій з регламентацією часу: перекладу, вибору адекватної граматичної форми лексики, що вивчається, а також завершення речень, їх лінгвосемислової трансформації та складання власних словосполучень і речень.

Четвертий етап – відтворювальний – передбачав дії студентів з новими лексичними одиницями на рівні понадфразової єдності та професійно-зорієнтованих текстів, зміст яких розпізнається, що відповідає рецептивним лексичним умінням; відтворюються в усному та писемному мовленні, що відповідає репродуктивним лексичним умінням, а також самостійно продукується в

усній та писемній формі, що відповідає продуктивним лексичним умінням. Останні проявляються у вживанні лексики, що вивчається, при написанні приписів і протоколів проведення рятувальних заходів, документів за підсумками здійснення діагностики рятувальної техніки; наданні рекомендацій щодо поліпшення якості протипожежного оснащення і повідомлень про нещасні випадки на виробництві; інформуванні населення про правила використання обігрівальних приладів та попередження нещасних випадків, про дії у разі виникнення надзвичайної ситуації.

Зазначених знань, навичок та умінь студенти набували у процесі виконання системи вправ, що складалася з чотирьох груп, відповідно до етапів навчання: 1) вправи, що спонукали вивчення фахової лексики, 2) вправи, що ознайомлювали з фаховою лексикою, 3) вправи, що автоматизували вживання фахової лексики, 4) вправи, що спонукали до вживання фахової лексики в мовленнєво-професійній діяльності.

Щодо типів вправ, то за критерієм спрямованості вправи на прийом та видання інформації домінувальними були рецептивно-репродуктивні та рецептивно-продуктивні вправи; за критерієм комунікативності – умовно-комунікативні та комунікативні; за способом представлення віртуального навчального середовища – текстові та мультимедійні. Проілюструємо приклади вправ кожної групи.

Вправи, що спонукали вивчення фахової лексики.

Вправа 1. Рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна; за способом представлення віртуальне навчальне середовище є текстовим та мультимедійним. Мета: створити позитивну настанову на вивчення та використання активної лексики теми. Інструкція: a) In pairs, do the quiz to find out if you are a good or a bad student. Mark the statements below T (true) or NT (not true). b) Read the key below and tell if the conclusion is true.

1. If I don't understand something, I never hesitate to ask a question. 2. Before the final exams I bury myself in my books. 3. When the break starts, I revise for the upcoming classes. 4. I submit my homework on time. 5. If I miss the lecture, I study hard to catch up with the rest of the class. 6. During the lectures I jot the main points down. 7. I often try to find out about the subject more on the Internet or in the library. 8. I am rarely tardy for class.

Quiz key: a) If most of your answers – True (T): Wow! You are a good student. Set goals and strive to achieve them! b) If most of your answers – Not True (NT): You should put more effort in studying!

Вправи, що ознайомлювали з фаховою лексикою.

Вправа 1. Рецептивно-продуктивна, умовно-комунікативна; за способом представлення віртуальне навчальне середовище є текстовим та мультимедійним. Мета: навчити студентів групувати англomовні лексичні одиниці за значенням. Інструкція: Imagine you are passing an exam. What do you feel if you fail or do well in an exam? Put the phrases below into the correct column according to their meanings.

- to pass an exam
- to do well in an exam
- to sit an exam
- to resit an exam
- to fail an exam
- to take an exam
- to do badly in an exam
- to cheat in an exam

positive meaning	negative meaning	neutral meaning
<i>to pass an exam</i>		

Вправи, що автоматизували вживання фахової лексики.

Вправа 1. Рецептивно-продуктивна, умовно-комунікативна; за способом представлення віртуальне навчальне середовище є текстовим та мультимедійним.

Мета: використовуючи вербальні опори, автоматизувати навички вживання лексичних одиниць в усному мовленні на рівні фрази. Інструкція: Work in pairs. Check your understanding of the text. Take turns asking your groupmate the questions below. Ask your groupmate any other questions that may have arisen after reading the text.

1) As a firefighter do you want to work in urban or in the rural parts of your country? Why? 2) In what simulated complex emergency situation (aircraft/ transportation/ forest fire incident) would you like to participate most of all? Why?

Вправи, що спонукали до вживання фахової лексики в мовленнєво-професійній діяльності.

Вправа 1. Рецептивно-продуктивна, умовно-комунікативна; за способом представлення віртуальне навчальне середовище є текстовим та мультимедійним. Мета: навчити студентів самостійно вживати англomовну лексику з теми, що вивчається, в писемному мовленні з опорою на графічну інформацію. Інструкція: Imagine you are a Fire Training Director at the Chicago Fire Academy. Write a letter giving information about inside and outside lab facilities available at the Academy. Use the given booklet.

Після виконання завдань однієї теми студенти переходили до вивчення наступної, що здійснювалося за ідентичною методикою опрацювання навчального матеріалу, однак з обов'язковим використанням мовного і мовленнєвого матеріалу попередньої теми, який слугував базою для накопичення нових знань.

У **третьому розділі** "Експериментальна перевірка ефективності методики формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності в умовах віртуального навчального середовища" прописано методику експериментального дослідження, критерії, показники, схарактеризовано рівні сформованості англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД. Представлено хід та результати дослідно-експериментальної роботи щодо формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища, запропоновано методичні рекомендації з упровадження у навчальний процес розробленої методики.

Експеримент відбувався протягом 2012-2013 років і передбачав реалізацію таких етапів: констатувальний, формувальний та прикінцевий. Метою констатувального етапу експерименту було визначення рівня обізнаності викладачів із способами створення віртуального навчального середовища та особливостями організації процесу навчання англomовної фахової лексики; з'ясування залежності рівня зацікавленості студентів в оволодінні фаховою лексикою від ступеня задоволеності їхнім професійним вибором; виявлення найбільш ефективних механізмів запам'ятовування англomовних лексичних одиниць; виявлення вихідного рівня сформованості англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД.

Метою формувального етапу було визначення ефективності розробленої методики формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища. Варійованими умовами дослідження були зміст і характер вправ, співвідношення різних видів роботи, організація навчального процесу. Неварійованими: склад учасників експериментального навчання, кількість годин, відведених на практичні заняття і самостійну роботу, викладач – експериментатор, місце проведення занять;

віртуальне навчальне середовище, критерії оцінювання рівня сформованості англомовної лексичної компетенції.

Метою прикінцевого етапу експерименту було проведення аналізу підсумків експериментального навчання і виявлення ефективності розробленої методики.

В експериментальному навчанні взяли участь 76 студентів зі спеціальності "Пожежна безпека" Львівського державного університету безпеки життєдіяльності і Національного університету цивільного захисту України, з яких було утворено експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ) групи. Студенти ЕГ навчалися за експериментальною методикою, у КГ навчання відбувалося за традиційною методикою, що впроваджується у ВНЗ України зі спеціальності "Пожежна безпека" і представлена у базових підручниках з англійської мови для фахівців БЖД, затверджених МОН України.

На констатувальному етапі було визначено наявні рівні сформованості англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД за Загальноєвропейськими рекомендаціями: високий, "вищий середнього", середній, "нижчий середнього", елементарний, початковий. Оцінювання рівнів сформованості англомовної лексичної компетенції студентів було проведене за такими критеріями. Рівень сформованості лексичних знань визначався за критеріями: коректність оформлення; коректність вживання; синонімічна та антонімічна варіативність. Рівень сформованості лексичних умінь письма та говоріння оцінювався за критеріями: коректність оформлення; когерентність; коректність та повнота висловлювання; змістова валідність; обґрунтованість висловлювання, а також нормативність звукової та інтонаційної організації мовлення; нормативність темпоральних характеристик мовлення; ініціативність мовлення (для говоріння). Лексичних умінь читання – адекватність розуміння прочитаного; глибина розуміння змісту тексту; повнота розуміння тексту; адекватність розуміння формально-структурних ознак тексту. Лексичних умінь аудіювання – адекватність розуміння змісту прослуханого; глибина розуміння змісту аудіотексту; повнота розуміння аудіотексту; адекватність розуміння інтонаційних моделей. Причиною відсутності критеріїв оцінювання рівня сформованості лексичних навичок є та, що вони, функціонуючи у складі лексичних умінь, автоматично перевіряються у процесі діагностики останніх. Для діагностики рівнів сформованості англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД було розроблено завдання на перевірку знань та умінь за кожним із означених критеріїв. Результати експериментальних зрізів подано в таблиці.

Динаміка оволодіння майбутніми фахівцями безпеки життєдіяльності англomовною лексикою в умовах віртуального навчального середовища

Групи	Коефіцієнт рівня сформованості англomовної лексичної компетенції		Приріст коефіцієнту
	КЕ	ПЕ	
Експериментальна	0,50	0,81	0,31
Контрольна	0,51	0,65	0,14

Примітки: 1. КЕ – констатувальний етап, 2. ПЕ – прикінцевий етап

Як бачимо з таблиці, в ЕГ за результатами, одержаними на констатувальному етапі, коефіцієнт рівня сформованості англomовної лексичної компетенції становив 0,50, на прикінцевому – 0,81. Відносний приріст коефіцієнту склав в ЕГ – 0,31. У КГ за результатами, одержаними на констатувальному етапі, коефіцієнт рівня сформованості англomовної лексичної компетенції склав 0,51, а на прикінцевому – 0,65, відповідно, приріст коефіцієнту студентів цієї групи становив 0,14. Отже, результати проведеної експериментальної роботи засвідчили ефективність розробленої методики формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища. Надійність і вірогідність отриманих результатів дослідження підтверджена методами математичної статистики за критерієм Стюдента.

Здійснене теоретичне й експериментальне дослідження дозволило укласти методичні рекомендації щодо формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища.

У **висновках** викладено результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації досліджено теоретичні засади формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища та розроблено методику і систему вправ з формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища, здійснено їх апробацію.

1. Визначено сутність поняття "англomовна лексична компетенція майбутніх фахівців БЖД" як інтегральну якість цих фахівців, що включає рецептивні знання фахової лексики; рецептивні навички її розуміння в словосполученнях і реченнях; рецептивні уміння розуміння професійно-зорієнтованих текстів у вигляді повідомлень щодо надзвичайної ситуації, яка відбувається, і обставин її протікання; репродуктивні знання фахової лексики; репродуктивні навички її вживання в словосполученнях і реченнях; репродуктивні уміння відтворення професійно-зорієнтованих текстів щодо надання чітких розпоряджень з метою ліквідації надзвичайної ситуації; продуктивні уміння вживання фахової лексики при написанні приписів і протоколів проведення рятувних заходів, документів за підсумками здійснення діагностики рятувальної техніки; наданні рекомендацій

щодо поліпшення якості протипожежного оснащення і повідомлень про нещасні випадки на виробництві; інформуванні населення про правила використання обігрівальних приладів та попередження нещасних випадків, про дії у разі виникнення надзвичайної ситуації.

2. Віртуальне навчальне середовище розуміється як імерсивне, спеціально організоване навчальне середовище, що відзначається наближеністю до реальності, психологічною достовірністю сприйняття та направленістю на досягнення навчальних цілей. При цьому, віртуальним навчальним середовищем можна вважати не лише комп'ютерно-опосередковане, а будь-яке навчальне середовище, що зберігає та відтворює ознаки імерсивності.

3. Визначено психолого-педагогічні умови створення та функціонування віртуального навчального середовища, серед яких: навчання англomовної лексики на засадах міжпредметної координації; суб'єктне засвоєння та використання англomовної лексики; забезпечення полімодальності сприйняття англomовних лексичних одиниць; навчання англomовної лексики на основі автентичних навчальних матеріалів.

4. Виявлено провідні психологічні закономірності засвоєння англomовної лексики, а саме: особливості перебігу процесу *сприймання* лексичних одиниць виявляються у кількісних та якісних характеристиках, зокрема, висока швидкість, стереоскопічність, достовірність та невимушеність. Оскільки постановка завдань в умовах віртуального навчального середовища відзначається новизною, проблемністю, ситуативністю, особистісною значущістю для суб'єктів навчання, то ступінь концентрації *уваги* студента є значно вищою. Внаслідок високої мисленнєвої активності студента в умовах віртуального навчального середовища, *осмислення* ним лексичного матеріалу, що вивчається, відзначається глибиною та системністю. Процес *запам'ятовування* лексики передбачає запам'ятовування майбутніми фахівцями не лише формальних ознак англomовних лексичних одиниць, а й глибоке осмислення їх семантичних ознак. Завдяки відтворенню характерних обставин дійсності, досягається природність умов протікання навчального процесу та, відповідно, виникає ймовірність мимовільного запам'ятовування студентами англomовної лексики. Породжені в *уяві* студентів образи відзначаються виразністю, стійкістю, високим ступенем співвіднесеності з реальністю та емоційною насиченістю. Функціонування віртуального навчального середовища сприяє виникненню у студентів потрібного *емоційного стану*, зокрема переживання ними задоволення від навчального процесу. Оскільки в умовах віртуального навчального середовища навчання лексики відбувається на засадах міжпредметної координації, то студент має змогу *використовувати* засвоєні лексичні одиниці у діяльності, спрямованій не на їх безпосереднє відпрацювання, а на вирішення професійно-зорієнтованих проблем, що мають практичне значення.

5. Дидактичні передумови формування англomовної лексичної компетенції ґрунтуються на інтегрованому, особистісно-зорієнтованому та комунікативно-діяльнісному підходах. Реалізація інтегрованого підходу відбувається на тематичному, мовному, комунікативному та організаційному рівнях. В межах особистісно-зорієнтованого підходу визначено категорію суб'єктності як найбільш вагому. У контексті дослідження суб'єктність студентів виявляється через

звернення до особистого досвіду; формування суб'єктного ставлення до соціально-та культурно-поведінкових норм комунікативної поведінки, властивої для носіїв іноземної мови; залучення емоційної сфери; стимулювання студентів до самоініційованого розширення словникового запасу, удосконалення власних лексичних навичок та розвитку лексичних умінь; активізацію пізнавальної та мисленнєвої діяльності; формування активної особистісної позиції щодо проблем, окреслених загальною та професійно-зорієнтованою тематикою спілкування. Існування розриву між лексичними знаннями та лексичними вміннями викликає потребу використання у процесі формування англомовної лексичної компетенції комунікативно-діяльнісного підходу. Такий підхід передбачає організацію навчання англійської мови таким чином, щоб оволодіння англомовною лексикою відбувалося в процесі здійснення студентом комунікативної діяльності, яка зумовлена діяльністю в соціальному середовищі.

6. Спроековано лінгводидактичну модель формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального начального середовища, що обіймала чотири етапи: спонукально-мотиваційний, на якому відбувається підготовка студентів до сприйняття та відтворення тематичних лексичних одиниць, посилюється лінгво-пізнавальна та професійна мотивація; ознайомлювальний, на якому студенти набувають рецептивних та репродуктивних знань фахової лексики; автоматизований, на якому у студентів формуються рецептивні навички розуміння та репродуктивні навички вживання фахової лексики у словосполученнях та реченнях; відтворювальний, на якому у студентів розвиваються рецептивні вміння розуміння професійно-спрямованих текстів; репродуктивні вміння відтворення професійно-спрямованих текстів; продуктивні вміння написання власних повідомлень, інструкцій, звітів, надання рекомендацій та повідомлень.

7. На всіх етапах у процес навчання майбутніх фахівців БЖД впроваджувалася розроблена система вправ, що складалася з таких груп: 1) вправи, що спонукали вивчення фахової лексики, 2) вправи, що ознайомлювали з фаховою лексикою, 3) вправи, що автоматизували вживання фахової лексики, 4) вправи, що спонукали до вживання фахової лексики в мовленнєво-професійній діяльності.

8. Ефективність експериментальної методики формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища було визначено за відповідними критеріями. Рівень сформованості лексичних знань визначався за такими критеріями: коректність оформлення; коректність вживання; синонімічна та антонімічна варіативність. Рівень сформованості лексичних умінь письма та говоріння оцінювався за критеріями: коректність оформлення; когерентність; коректність та повнота висловлювання; змістова валідність; обґрунтованість висловлювання, а також нормативність звукової та інтонаційної організації мовлення; нормативність темпоральних характеристик мовлення; ініціативність мовлення (для говоріння). Лексичних умінь читання – адекватність розуміння прочитаного; глибина розуміння змісту тексту; повнота розуміння тексту; адекватність розуміння формально-структурних ознак тексту. Лексичних умінь аудіювання – адекватність розуміння змісту прослуханого; глибина розуміння змісту аудіотексту; повнота розуміння аудіотексту; адекватність

розуміння інтонаційних моделей. Причиною відсутності критеріїв оцінювання рівня сформованості лексичних навичок є та, що вони, функціонуючи у складі лексичних умінь, автоматично перевіряються у процесі діагностики останніх. Було виявлено рівні сформованості англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД: високий, "вищий середнього", середній, "нижчий середнього", елементарний, початковий.

9. Результати експериментального навчання підтвердили, що сформованість англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД відбувається успішно, якщо навчання проводити в умовах віртуального навчального середовища і здійснювати його у чотири етапи: на першому (спонукально-мотиваційному) – готувати студентів до сприйняття та відтворення фахових лексичних одиниць; посилювати лінгво-пізнавальну та професійну мотивацію; на другому (ознайомлювальному) – озброїти студентів рецептивними та репродуктивними знаннями фахової лексики; на третьому (автоматизованому) – сформувані рецептивні навички розуміння та репродуктивні навички вживання фахової лексики в словосполученнях і реченнях; на четвертому (відтворювальному) – розвивати рецептивні лексичні уміння розуміння професійно-спрямованих текстів; репродуктивні лексичні уміння відтворення професійно-спрямованих текстів; продуктивні лексичні уміння написання приписів і протоколів проведення рятувальних заходів, документів за підсумками здійснення діагностики рятувальної техніки; надання рекомендацій щодо поліпшення якості протипожежного оснащення і повідомлень про нещасні випадки на виробництві; інформування населення про правила використання обігрівальних приладів та попередження нещасних випадків, дії у разі виникнення надзвичайної ситуації.

Показником результативності навчання стало значне підвищення рівня англомовної лексичної компетенції студентів ЕГ порівняно зі студентами КГ. Так, в ЕГ кількість студентів високого рівня володіння англомовною лексичною компетенцією зросла на 26%, "вище середнього" – на 18%, середнього – на 29%, "нижче середнього" – на 3%, кількість студентів початкового та елементарного рівнів зменшилася на 76%. У КГ також відбулися певні позитивні зрушення, проте динамічна зміна результатів констатувального порівняно з прикінцевим зрізом була незначною: у КГ жоден зі студентів не досяг високого рівня володіння англомовною лексичною компетенцією, на рівні "вище середнього" кількість студентів зросла на 11%, на середньому рівні – на 15%, на рівні "нижче середнього" – на 10%, кількість студентів початкового та елементарного рівнів володіння англомовною лексичною компетенцією зменшилась на 37%.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективним напрямом може стати формування інших компонентів англомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища, а також формування англомовної лексичної компетенції студентів інших спеціальностей в умовах віртуального навчального середовища.

Основні положення дисертації викладені у таких публікаціях автора:

1. Терещук В. Г. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу в процесі навчання англомовної лексики / В. Г. Терещук // Вісник Львівського державного

університету безпеки життєдіяльності: збірник наукових праць / голов. ред. М. М. Козяр. – Львів, 2012. – № 6. – С. 142–145.

2. Терещук В. Г. Організація процесу запам'ятовування нового лексичного матеріалу на основі віртуального навчального середовища / В. Г. Терещук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка / голов. ред. Г. Терещук; редкол.: Л. Вознюк, В. Кравець, В. Мадзігон [та ін.]. – Тернопіль, 2012. – № 3. – С. 96-101.

3. Терещук В. Г. Навчання англomовної лексики студентів немовних спеціальностей в умовах віртуального навчального середовища / В. Г. Терещук // Проблеми сучасної освіти. Серія: Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта, 2012. – Вип. 37, ч. 2. – С. 190–195.

4. Терещук В. Г. Відбір текстових матеріалів для формування англomовної лексичної компетенції / В. Г. Терещук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2013. – № 29. – С. 223–226.

5. Терещук В. Г. Принципи формування англomовної лексичної компетентності студентів немовних спеціальностей в умовах віртуального навчального середовища / В. Г. Терещук // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка. – К., 2013. – С. 111–115.

6. Tereszczuk W. The structure of English lexical competence of non-philologists / W. Tereszczuk // Problemy rozwoju człowieka. Teoria i praktyka edukacyjna. – Zielona Góra, 2013. – S. 157–163.

7. Терещук В. Г. Структурно-функціональна лінгводидактическая модель формування англomовної лексическої компетенції у студентів неязыковых спеціальностей в умовах віртуальної навчальної середовища / В. Г. Терещук // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск, 2014. – № 2. – С. 250–255.

8. Терещук В. Г. Експериментальна перевірка методики формування англomовної лексическої компетенції майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності в умовах віртуального навчального середовища / В. Г. Терещук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка / голов. ред. Г. Терещук; редкол.: І. Задорожна, В. Кравець, Л. Морська [та ін.]. – Тернопіль, 2014. – № 1. – С. 58–63.

9. Терещук В. Г. Суб'єктивність та полімодальність – умови виникнення іммерсивного навчального середовища в процесі оволодіння студентами іншомовною лексикою / В. Г. Терещук // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції, Тернопіль, 15 листоп. 2012 р. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2012. – С. 75–76.

10. Терещук В. Г. Проблема засвоєння нових лексичних одиниць у контексті формування лексическої компетенції студентів / В. Г. Терещук // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 19–21 квітня 2012 р. / Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. – Львів, 2012. – С. 200.

11. Терещук В. Г. Соціокультурний компонент змісту навчання англомовної лексики студентів немовних спеціальностей / В. Г. Терещук // Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних спеціальностей : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 7–8 червня 2013 р. / за заг. ред. А. Г. Гудманяна. О. Г. Шостак. – К., 2013. – С. 140–142.

12. Терещук В. Г. Реалізація комунікативного методу в процесі навчання іншомовної лексики студентів немовних спеціальностей / В. Г. Терещук // Друга іноземна мова в європейській системі освіти : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. ["Сучасні тенденції викладання другої іноземної мови в школах і вищих навчальних закладах"], (Горлівка, 8 листоп. 2013 р.) / відп. ред. С. П. Грушко. – Горлівка, 2013. – С. 113–115.

13. Терещук В. Г. Реалізація принципу активності у процесі формування англомовної лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей в умовах віртуального навчального середовища / В. Г. Терещук // Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 4–5 жовтня 2013 р.) / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка ; за ред. Б. І. Гінки, І. П. Задорожної, І. Я. Яцюка. – Тернопіль, 2013. – С. 55–57.

14. Терещук В. Г. Реалізація імітаційних методів у процесі навчання іншомовної лексики студентів немовних спеціальностей / В. Г. Терещук // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації : матеріали IX Всеукраїнської наукової конференції, 18–22 листопада 2013 р. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2013. – С. 67–68.

15. Терещук В. Г. Ефективні способи семантизації іншомовних лексичних одиниць в умовах віртуального навчального середовища / В. Г. Терещук // Нова педагогічна думка / Рівнен. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; голов. ред. М. А. Віднічук. – Рівне, 2013. – Вип. 1 : Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти : матеріали XI Міжнародної науково-методичної конференції, ч. 2. – С. 65–67.

16. Терещук В. Г. Місія порятунку. Добре тренуйся – до бою з вогнем готуйся = Mission to rescue. Better trained, better prepared : навчальний посібник / В. Г. Терещук. – Тернопіль : ТНПУ, 2014. – 130 с.

АНОТАЦІЯ

Терещук В. Г. Методика формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності в умовах віртуального навчального середовища. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). – Державний заклад "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського". – Одеса, 2014.

У дисертації визначено сутність і структуру поняття "англомовна лексична компетенція майбутніх фахівців БЖД". Охарактеризовано психолого-педагогічні аспекти формування англомовної лексичної компетенції в умовах віртуального

навчального середовища. Обґрунтовано дидактичні передумови формування англomовної лексичної компетенції у віртуальному навчальному середовищі. Подано загальну характеристику принципів та методів навчання англomовної лексики майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища. Описано процес відбору навчального матеріалу для оволодіння англomовною лексикою. Спроектовано лінгводидактичну модель формування англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД в умовах віртуального навчального середовища, розроблено відповідну систему вправ. Визначено критерії та показники оцінювання рівнів сформованості англomовної лексичної компетенції майбутніх фахівців БЖД й експериментально апробовано ефективність запропонованої методики.

Ключові слова: англomовна лексична компетенція, віртуальне навчальне середовище, майбутні фахівці безпеки життєдіяльності, лінгводидактична модель, система вправ.

АННОТАЦІЯ

Терещук В. Г. Методика формування англomовної лексическої компетенції майбутніх фахівців по безпеці життєдіяльності в умовах віртуальної навчальної середовища. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (германские языки). – Государственное учреждение "Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского". – Одесса, 2014.

Диссертационное исследование посвящено проблеме формирования англomовной лексической компетенции будущих специалистов по БЖД в условиях виртуальной обучающей среды. На основе анализа научной литературы определены теоретические предпосылки формирования англomовной лексической компетенции; дано определение феномена "англomовная лексическая компетенция будущих специалистов по БЖД", рассмотрена его структура.

В диссертации дано определение понятию "виртуальная обучающая среда", которое обозначает иммерсивную, специально организованную обучающую среду, что отличается приближенностью к реальности, психологической достоверностью восприятия и направленностью на достижение учебных целей. В условиях виртуальной обучающей среды протекание психических процессов характеризуется следующими особенностями: восприятие – быстрое, стереоскопичное, достоверное, непринужденное; концентрация внимания высокая; осмысление – глубокое и системное; воображение создает выразительные, устойчивые, реалистичные и эмоционально окрашенные образы; запоминание – осмысленное, есть возможность произвольного запоминания; эмоции – усиленные положительные; использование усвоенной лексики осуществляется с целью решения задач профессионального характера.

Определены и обоснованы дидактические условия формирования англomовной лексической компетенции будущих специалистов по БЖД в условиях виртуальной обучающей среды, создание которых предусматривает комплексное

применение интегрированного, личностно-ориентированного и коммуникативно-деятельностного подходов. В рамках обозначенных подходов реализуются общедидактические принципы: субъектности; рефлексии; установления равноправных отношений; посильности; последовательности; наглядности; прочности; активности; методические принципы: опоры на лексические правила; взаимосвязь формы и содержания лексических единиц; использования лексики с профессионально-коммуникативными целями; рационального соотношения алгоритмических, полуалгоритмических, эвристических учебных действий в процессе изучения лексики, активизации лексических стратегий. Для эффективной организации процесса обучения используются проблемный, коммуникативный и имитационные методы обучения.

Спроектирована лингводидактическая модель формирования англоязычной лексической компетенции будущих специалистов по БЖД в условиях виртуальной обучающей среды, которая включала четыре этапа обучения: побудительно-мотивационный, ознакомительный, автоматизированный, воспроизводящий. Разработанная модель реализовывалась в системе упражнений четырёх групп: первая – обеспечивала мотивацию изучения профессионально-ориентированной лексики; вторая – приводила к приобретению знаний профессионально-ориентированной лексики; третья – способствовала автоматизации употребления профессионально-ориентированной лексики в словосочетаниях и предложениях; четвертая – побуждала к употреблению профессионально-ориентированной лексики в профессиональной речевой деятельности. Доминирующими видами упражнений являлись рецептивно-репродуктивные, рецептивно-продуктивные; условно-коммуникативные, коммуникативные, в которых способ представления виртуальной обучающей среды был текстовый и мультимедийный. Использование разработанной методики осуществлялась посредством внедрения авторского учебного пособия "Mission to rescue. Better trained, better prepared" для будущих специалистов по БЖД.

В исследовании определены критерии и показатели оценивания уровней сформированности англоязычной лексической компетенции будущих специалистов по БЖД. Эффективность разработанной экспериментальной методики формирования англоязычной лексической компетенции будущих специалистов по БЖД в условиях виртуальной обучающей среды была проверена и подтверждена в ходе экспериментального обучения. Сформулированные методические рекомендации по формированию англоязычной лексической компетенции будущих специалистов по БЖД в условиях виртуальной обучающей среды нашли своё практическое применение в учебном процессе высших учебных заведений Украины.

Ключевые слова: англоязычная лексическая компетенция, виртуальная обучающая среда, будущие специалисты по безопасности жизнедеятельности, лингводидактическая модель, система упражнений.

RESUME

Tereshchuk V. G. Methodology of developing English lexical competence of future life safety specialists in virtual learning environment. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies. Speciality 13.00.02 – Theory and Methodology of Teaching: Germanic languages. – State Institution “South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy”. – Odessa, 2014.

In the thesis the essence of notion “English lexical competence of future life safety specialists” and its structure have been defined. Psychological and pedagogical conditions of developing future life safety specialists’ English lexical competence in virtual learning environment have been characterized. Didactic background of teaching English vocabulary in virtual learning environment has been determined and grounded. The general description of the principles and methods necessary for teaching English vocabulary to future life safety specialists in virtual learning environment has been given. The process of authentic material selection for teaching English vocabulary has been outlined. The linguodidactic model of developing future life safety specialists’ English lexical competence in virtual learning environment has been developed; the system of exercises has been elaborated. The criteria, evaluative indicators and levels of developing English lexical competence of future life safety specialists have been defined. The effectiveness of the suggested methodology has been verified and confirmed in the course of experimental teaching.

Key words: English lexical competence, virtual learning environment, future life safety specialists, linguodidactic model, system of exercises.